

LÖSRYCKT

KUNSKAPS- BANKEN

🍏 Antal kronor svenska hus-
håll lägger på blommor
varje år: **1 300**

🍏 Antal kronor svenska hus-
håll lägger på hund- och
kattmat varje år: **1 000**

🍏 Antal kronor svenska hus-
håll lägger på sportartiklar
varje år: **500**

🍏 Antal kronor svenska hus-
håll lägger på sprit och
tobak varje år: **6 000**

🍏 Antal kronor ensamstående
svenska kvinnor lägger på
resor varje år: **7 400**
(Källa: SCB)

🍏 Antal miljoner barn mellan
0 och 10 år som lever
inom EU:s gränser: **43**

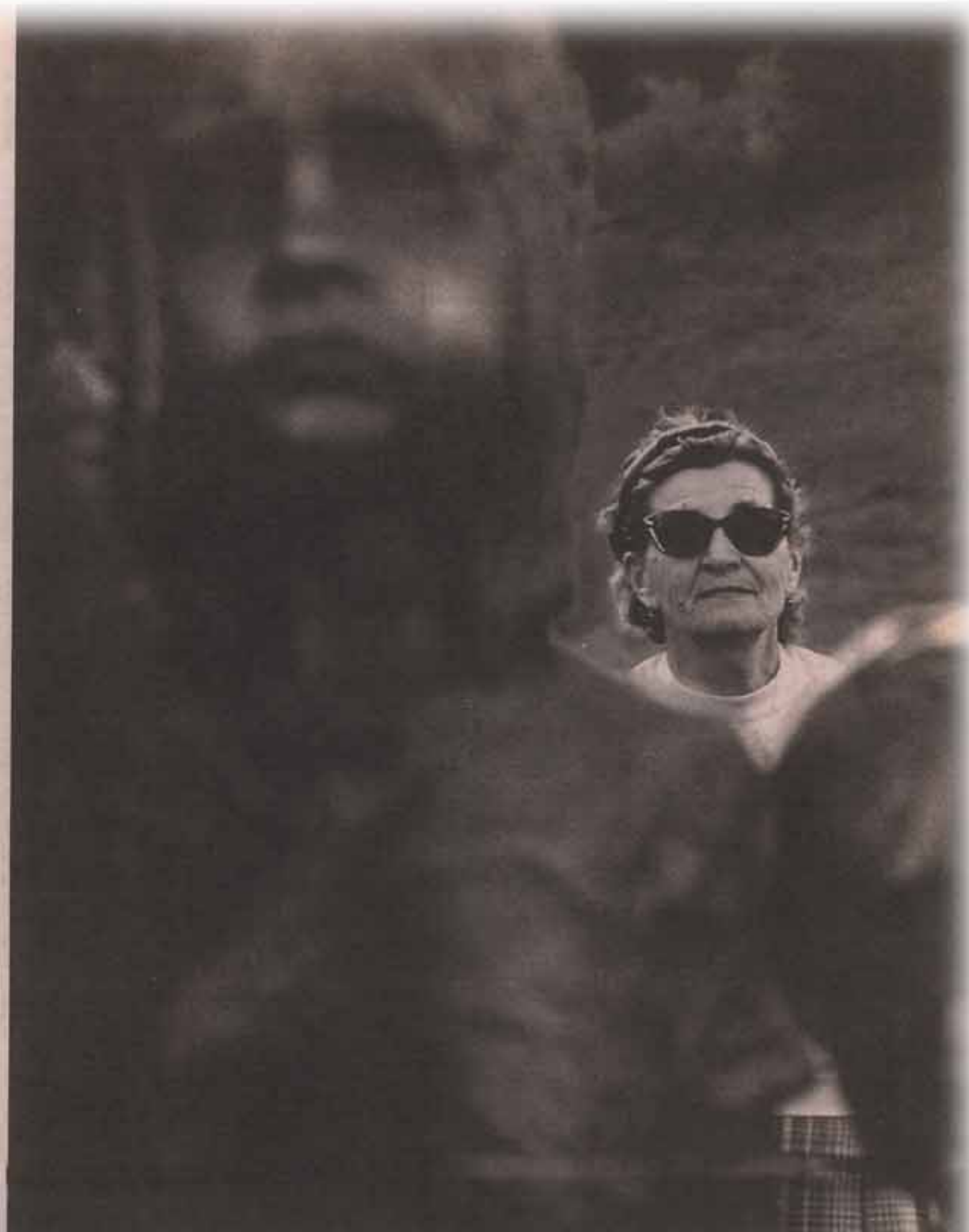
🍏 Procent mammor som
förvärvsarbetar i Sverige,
Danmark och Portugal
(cirka): **70**
(Källa: Tidningen VI)

*"Mitt skådespeleri
har alltid ifrågasatts.
Nu tror folk att jag är
Laurence Olivier"*

O.J. Simpson på frågan
om hans skådespelertalanger
hjälpste till vid frikännandet

PYROMANER I KOLT. Att ungar
leker med elden är ingen nyhet
i världshistorien. Det är ett in-
ternationellt problem, som kos-
tar miljarder kronor per år. Den
tråkiga nyheten är att luntarna
blir yngre och yngre. I New York
är medelåldern för barnpyroman-
er sex år och sju månader,
konstaterar Daniel Higgins,
chef över brandmännen i N.Y.

FRED ASTAIRE dansade i vä-
tän, påstod vi i förra veckans
reportage om regnkläder.
Jo då, vi h a r sett filmen.
Sorry, Gene Kelly ...

UNDGICK GASEN. Maria Slavikova var ett av nio Lidicebarn som, tack vare sitt utseende, klarade sig. Skulpturen är gjord av Marie Uchytlova till minne av de mördade barnen.

TILLBAKA I

Hon var tio år när hennes far och bror sköts av naziststyrkorna samtidigt som hela hennes hemby jämnades med marken.

Hon tvingades ifrån sin mor och skickades till Tyskland för germanisering.

Hela hennes tidigare liv raderades ut.

Nu är Maria Slavikova, 64, tillbaka i Lidice – lidandets dal. Hon glömmer aldrig juni 1942.

från att gasas ihjäl av nazisterna. 88 barn från byn dog, 82 skickades till gaskammaren.

Bilder: BENGT CHRISTIAN

LIDANDETS DAL

Våren är på väg att bli sommar. De gröna löven spritter piggt i en ljum vind.

Fåglarna kvittrar obekymrat men energiskt. Harmonin i den lilla tjeckiska byn Lidice, några mil nordväst om Prag, är fullständig.

En skarp knall hörs. Allt blir tyst.

Det skulle kunna ha varit lju-

det av det första skottet som föll under den för Lidice ödesdigra dagen 10 juni 1942. Det var då nazi-Tyskland genomförde ett av mänsklighetens mest bestialiska dåd.

Men knallen som hörs är inget skott. Och året är inte 1942.

Nu skriver vi 1996 och Frantisek Naprstek, 78, har bara trampat på en gren som gått av med en rejäl smäll. Han brukar vandra omkring här i fridfull-

heten och plocka blommor samt kvistar.

Herr Naprstek tittar ut över dalen. Hela området andas en värdig stillhet.

EN OMÖJLIG TANKE. Det är omöjligt att förstå att det för 54 år sedan låg en välmående liten by med nästan 500 invånare här. Byn Lidice jämnades med marken som vedergällning för mordet på nazisternas rikspro-

tektor Reinhard Heydrich.

Alla byns manliga invånare över 15 år avrättades, kvinnorna fördes till koncentrationsläger och många av barnen gasades ihjäl – några få fördes till Tyskland för arisk "utbildning".

– Jag bodde i Prag när det skedde. Men nu har jag ett hus här i närheten. Jag tycker om att promenera i dalen, säger Frantisek Naprstek.

Vi samtalar på knagglig tyska. Det är synd att säga att det språket står högt i kurs just här.

När vi undrar om det möjligen i dag finns någon i Lidice som var barn 1942 och tvingades flytta till Tyskland nickar herr Naprstek vänligt och stilla.

– Fru Maria Slavikova måste vara den ni söker.

Med tung andhämtning ledsagar han oss i flera kilometer till bortre ändan av det nya Lidice. Vid Stemberka-gatans ände (namnet härstammar från den då 73-årige byprästen, som avrättades av tyskarna) ligger Maria Slavikovas hus.

Vi knackar på och en kvinna öppnar. Hon, Ivana, är dotter till Maria Slavikova.

Strax efteråt anländer fru Slavikova, en späd äldre dam i hårbånd och mörka solglasögon. Hon berättar om sitt liv – ett öde förhoppningsvis ingen människa tvingas uppleva igen.

– Fast jag vill inte prata tyska, ber Maria. Men min dotter talar bra engelska och kan tolka.

Vi slår oss ner i trädgårdens utemöbler. Kaffe, tjeckisk öl och hembränd aprikossnaps dukas fram. Maria börjar berätta ...

DET ÄR DEN 12 JUNI 1942. Lilla Maria har förts till Klados gymnasium tillsammans med sin mamma Marie Dolezalova, precis som alla andra av Lidices mödrar och barn under 15 år. Paret är ovetande om att deras hemby just har skövlat och att såväl pappan som sonen kallblodigt avrättats av nazisterna.

Mödrar och barn trängs om varandra. Plötsligt och brutalt skiljs de små från sina mammor.

– Soldaterna sköt upp i luften. Det blev panik. Mammorna skrek och grät. Det fanns ingen tid till att ta farväl. Det var det värsta ögonblicket i mitt liv, säger Maria sammanbitet.

Så skiljdes en tioårig flicka från sin älskade mor.

Mödrarna fördes till koncentrationslägret i Ravensbrück i Tyskland, barnen till en uppsamlingsplats i polska Lodz. Där räddade allt annat än män- ▶

niskovärdiga förhållanden.

I Lodz genomfördes den makabra gallringen av 91 Lidicebarn. De som hade "rätt" ögon- och hårfärg samt "rätt" storlek på huvudet skulle skickas till Tyskland för germanisering. Resten fördes till utrotningslägret i Chelmno för att gasas ihjäl.

Nio barn fann nåd hos de tyska generalerna. 82 var inte tillräckligt ariska.

– Min bästa vän Jaroslava Storkova var bland de 82. Jag hämtades så småningom av en familj från Poznan. Mamman var polska, pappan tysk. Men han var inte nazist, berättar Maria Slavikova.

Maria var enda barnet. Hon behandlades väl av sina "adoptionföräldrar". Efter något år flyttade familjen till Boitzenburg.

Tjeckiska språket var förstas bannlyst. Maria fick lära sig tyska – och i utbildningen ingick att glömma sitt ursprungliga tungomål.

– Det låter otroligt att tappa sitt modersmål, men man var tvungen. Jag hörde inget annat än tyska. Och till slut var min tjeckiska borta.

I tre långa år bodde Maria med "sin" familj. Den tyska hjärntvättningen hade lyckats.

När krigsslutet kom hade Maria märkligt nog ingen aning om sin identitet. Då började nästa svåra fas i hennes liv – jakten på sitt ursprung.

– Jag hittades av den amerikanske konsulin i Boitzenburg.

Han förde mig till Berlin där en bok om Lidice visades för mig. Jag kände igen mig själv på ett skolfoto från 1942, berättar hon.

Maria fick resa tillbaka till Tjeckoslovakien. När hon kom hem till Lidice hittade hon – ingenting.

– Jag såg bara vetefält där jag tidigare lekt och bott. Det var oförståeligt.

ÖVERLEVDE HELVETET. Hennes mamma hade mirakulöst nog överlevt umbärandena i Ravensbrück. Men tiden där hade krävt sin tribut, Marias mor låg svårt sjuk i tuberkulos på ett sjukhus i Prag.

7 augusti 1946 fick Maria träffa sin mamma igen – men mor och dotter kunde inte tala med varandra eftersom Maria inte längre behärskade tjeckiska.

– Vårt samtal fördes via tolk. I all min lycka över att få träffa min mor var jag väldigt frustrer-

MONUMENT ÖVER DÖDEN. Korset vid massgraven i Lidice där 173 män sköts. Totalt döddes 340 Lidicebor i massakern.

rad över att vi inte kunde prata ensamma. Jag ville ju säga så mycket personligt, och hennes sjukdom gjorde mig deprimerad.

Maria fick tre månader tillsammans med sin mamma. 9 december samma år orkade

inte moderns kropp längre.

– Sedan fick jag bo hos min faster i Kladno. Jag lärde mig tjeckiska ganska fort igen.

Så småningom började återuppbyggnaden av Lidice. Mängder av hjälporganisationer världen över skänkte pengar för att upprätta det nazisterna skövlade. Det nya Lidice byggdes några hundra meter väster om den gamla byn.

TILLBAKA HEM. 1955 fick de Lidicebor som överlevt massakern bosätta sig i nya hus. Maria gifte sig så småningom, blev fru Slavikova och fick dottern Ivana.

– Jag var lycklig före 1942. Nu är jag tillbaka och känner mig glad igen, menar Maria.

Vi går ner till dalen, där en gång hennes barndomsby låg. Maria Slavikova har en näsduk i ena handen. Solglasögonen sitter fortfarande på.

På nytt infinner sig en känsla av maktlöshet. Med försiktiga steg – som ville vi undvika att inkräkta på det som en gång funnits där – antrar vi gångbanan, där för 54 år sedan en väg slingrade sig fram.

Maria stannar till vid en husgrund, som grävts fram efter kriget. Uppenbarligen var tyskarna inte tillräckligt noggranna och metodiska i förintelsen av Lidice.

– Det här var vårt hus, det första längs vägen i Lidice. När jag går här kommer jag ihåg

allt precis som det var. Här lekte jag med Jaroslava. Där låg kvarnen, där kyrkan och där fanns en damm där vi åkte skridskor på vintrarna, säger Maria och pekar panorerande ut över fälten.

Längre ner i dalen står grun-

När Maria kom hem till Lidice hittade hon – ingenting: "Jag såg bara vetefält där jag tidigare lekt och bott. Det var oförståeligt"

den av familjen Horaks gård kvar. Till och med en del av det kaklade golvet är autentiskt.

En bit ifrån ligger en minnesplats, kantad av ett buskage. Ett högt träkors med en cirkel av taggtråd markerar massgravens där 172 oskyldiga män miste livet.

Några var precis över den magiska gränsen 15 år – andra sköts trots att de var minderåriga.

– Min bror var 15 år och två månader. En granne till oss hade många barn, och fadern ville avlasta sin fru när tyskarna körde ut alla ur husen där den natten. Så han ljög om sin ena sons ålder, så att han var 15 när han bara var 14. Utan att veta det skickade pappan sonen rakt in i döden, suckar Maria Slavikova.

Bakom hennes solglasögon anar vi en blick som riktigt skriker av smärta.

– Nazisternas terror är en internationell sak. Det är vår plikt att berätta om det som hänt. Det tyskarna gjorde var ett grovt brott mot mänskligheten. Det är viktigt att bevara minnet så det inte sker igen, säger hon.

Vi säger adjö och tar i hand. Hon trycker min extra länge – en tyst, men självklar uppmaning: glöm aldrig Lidice!

HÅKAN HERMANSSON

Palme påminde 30 år senare

Massakern i Lidice nämns med avsky av många. Byns namn är ett i raden av terrordrabbade orter i Olof Palmes klassiska jultal av den 23 december 1972. Det var då Palme fördömde USA:s bombningar av Nordvietnams huvudstad Hanoi.

Så här sa Olof Palme:

"Man bör kalla saker och ting vid deras rätta namn. Det som pågår i Vietnam i dag är en form av tortyr. Det man gör är att plåga människor, plåga en nation för att förödmjuka den till underkastelse inför maktspråk. Därför är bombningarna ett illdåd. Därav finns det många i modern historia. De förbinds ofta med namn. Guernica, Oradour, Babij Jar, Katyn, Lidice, Sharpeville och Treblinka. Våldet har triumferat. Men eftervärldens dom har fallit hårt över dem som burit ansvaret".

ÅTERFÖRENADET. Efter att tvingats leva åtskilda i drygt fyra år träffar Maria Slavikova sin mamma igen, svårt sjuk i tuberkulos. De var tvungna att använda tolk vid sitt samtal, eftersom Maria tappat det tjeckiska språket under åren i nazistexil.

MASSAKERN. Alla män över 15 år i Lidice ställdes upp mot en vägg vid bonden Horaks gård. Här avrättades 173 personer – allt på grund av ett kärleksbrev. Bilden är tagen av nazistyrkor.

KÄRLEKSREBREV UTLÖSTE SLAKTEN

Våren 1942 var hela Tjeckoslovakien ockuperat av Hitler-Tyskland. SS-ledaren Reinhard Heydrich, rikspolchef för Böhmen-Mähren, styrde området med brutalitet och sjuklig terror för att bryta ned den starka motståndsrörelsen.

Heydrich lyckades inte. 27 maj 1942 utsattes han för ett attentat på öppen gata i Prag. Heydrich skadades så svårt att han avled några dagar senare.

JAKT UTAN NÅD. Nazisternas jakt på förövarna blev ofattbart grym. En miljon riksmark utlovades i belöning till dem som kunde ge upplysningar så att Heydrichs mördare kunde spåras. De som visste något om attentatsmännen, men höll inne med upplysningarna, sköts tillsammans med sina familjer. Massavrättningar företogs och tusentals tjecker placerades i koncentrationsläger – men tyskarna hade ännu inte visat omvärlden hur man hämnas på en

"stor" ledares mördare.

Ett litet oskyldigt kärleksbrev blev möjligheten att statuera exempel. Nazistinformatorn F Pala, ägare till en fabrik i Slany nära Prag, öppnade de anställdas post – och tyckte sig hitta värdefull information. Han vidarebefordrade genast brevet till Gestapo.

Raderna, som var ställda till arbetskan Anicka, löd:

*"Kära Anicka,
Jag är ledsen att jag skriver så sent till Dig. Jag har gjort vad jag ville göra. Den ödesdigra dagen sov jag någonstans i Cabarna. Jag mår bra. Vi ses den här veckan och därefter ska vi aldrig mötas igen.
Milan"*

Gestapo tolkade innehållet som om de båda var inblandade i mordet på Heydrich. Spåren ledde till den lilla gruvbyn Lidice, där motståndsrörelsen var stark.

I Lidice bodde familjen Horak. Horaks hade en son som tre år tidigare hade flytt till London. Gestapo menade att

han hade flugits in i Tjeckoslovakien, landat med fallskärm och mördat Heydrich. Dessa bisarra förmodanden på vaga indicier fick fruktansvärda följder för Lidice och dess 499 invånare.

9 juni beslöts i Berlin:

- 1) Alla vuxna män i Lidice skulle skjutas.
- 2) Alla kvinnor skulle föras till koncentrationsläger.
- 3) Alla barn med ariskt utseende skulle germaniseras och återutbildas.
- 4) Byn skulle brännas ner och jämnas med marken.

173 OSKYLDIGA MÖRDADES.

Natten till 10 juni 1942 drevs invånarna ut ur sina hus. Kvinnor och barn fördes till grannstaden Kladno – männen till familjen Horaks bakgård.

Där ställdes de upp mot en madrasserad mur, i led tio och tio. Tre gevär riktades mot vart och ett av de oskyldiga offren, sammanlagt 173 stycken.

När avrättningsstyrkorna kommit halvvägs tog de vila. Bödlarna drack konjak samti-

digt som de tittade ut över li-

ken. Efter det att samtliga män avrättats började förstörelsen av byn. Allt brändes ner, de 104 husgrunderna sprängdes och det som fortfarande stack upp krossades med grävmaskiner – inte ens kyrkogården fick vara kvar. Tyskarna själva dokumenterade allt i form av bilder och film.

Då uppdraget var verkställt vräktes fyllnadsmassor över dalen. Det som en gång var en idyllisk och blomstrande by hade nazisterna förvandlat till ett öde fält.

Totalt dog 192 män, 60 kvinnor och 88 barn från Lidice.

HÅKAN HERMANSSON

FOTNOT: Brevskrivaren hette egentligen Vaclav Riha. Flickvännens riktiga namn var Marie Maruszakova. De greps av Gestapo och erkände att de var förälskade. Naturligtvis nekade paret till någon som helst inblandning till mordet på Heydrich. Båda dog i koncentrationsläger.

*173 män
ställdes upp
mot en
madrasserad
mur
och sköts.*